

Cena
do konca
prvega leta
2 fr.

PRAVNIK

Izhaja od
1. junija
vsak mesec
na 2 polah.

slovenski.

List za pravosodje, upravo in državoslovje.

Budnim pravica.

Vigilantibus jura.

Izdavatelj in vrednik **dr. J. R. Razlag**, odvetnik.

O obrestih

(v narodno-gospodarskem oziru).

I. Zakaj se plačujejo obresti?

Znano je, da denar ni druga, nego zamenjivo sredstvo, pomoček, s katerim si druge nam potrebne stvari zamenjamo — imenujmo ga občega zastopnika za kapital; — če se tedaj vzeme denar na posodo, se ne vzeme zavoljo samega sebe, temuč za kakšno stvar, ktera se v denarno zamembo dobi. Cirkvene postave so prepovedovale od posojenega denarja obresti jemati, a to gotovo za to, ker pojem, kaj je denar, tadanjim postavodavcem ni bil jasen, oni so smatrali denar nekakšne obresti družega kapitala; jemati tedaj obresti od denarja, so si mislili anatocisem, t. j. obresti od obresti, kar pa tudi rimski civilni zakon prepoveda.

Razmotrujmo vendar vprašanje, ali je celó pravično, da se za posojen denar obresti plačujejo?

Vsakemu človeku, ki se s kakšnim delom ali poslovanjem peča, je treba, za to opravljanje porazmerne moči in izurjenosti. Človek, kateri ima samo telesno moč, pa nobene izurjenosti, more opravljati samo prosto delo, ktero je po naj nižji ceni; kdor pa je umetno izurjen, opravlja umetno

delo, katero se više plačuje. Za prosto delo človek skoro nič druga ne potrebuje, nego močne in zdrave roke, pa za umetno treba mu vsakovrstnega orodja in materijala — t. j. kapitala. Kaj bi koristila n. pr. kovaču izurjenost, če nima ne kovačnice, ne orodja, ne železa, s katerim bi delal? Brez tega trebalo bi mu opravljati takšno delo, ki se z golimi rokami opravlja.

Jaz sem n. p. kovač: imam kovačnico, orodje in železo, kovam vsak dan in tako si služim plačo za delo in izurjenost. Ako bi vse to kateremu drugemu kovaču za en teden, en mesec ali eno leto posodil, sam jaz pa bi za ta čas kamenje tolkel, drva cepal, mlatil in bi tako zgubil ves dobiček, kterege bi si inače lahko s svojo izurjenostjo pridobil, to bi gotovo pravično bilo, da bi me ta človek za mojo zgubo, ki je bila na njegovo korist, odškodil, t. j. da mi v določenem času ne samo vrne stvari takšne, kakor sem mu jih izročil, temuč mi tudi za to plača, da jih je rabil. Tedaj ako jaz imam denar in mu ga na mesto kovačnice posodim, da si jo ž njim postavi, je po tem naravno in pravično, da mi za ta posojeni denar ravno takšno odškodnino za rabo plača, kakor bi mi za kovačijo, ker drugače bi bil lahko jaz sam svoj denar na svojo korist rabil.

Lehko tukaj previdimo, da kadar se govori o denarnem posojilu, je to v resnici le drug kapital, kterege potrebujemo in si ga izposodimo, ter za nja obresti plačamo. Ko bi kateri trgovec zaklenil v shrambo denar, kterege je v zajem vzel, bil bi mu celó za nič; denar le takrat koristi, ko se zameni in sicer tako, da ta druga vzamenjena stvar se spoji z delom, in tako obrodi z dobičkom kapital. Za to je naravno, da vsak pameten človek brž ko dobi denar, ga tako speča, da mu dobiček donaša, zameni ga za orodje, material, blago.

Ako kapital ni z delom združen je mrtev; vendar zelo pogosto se nahaja, da ljudje, ki imajo sposobnost in izurjenost za delo in poslovanje, nimajo kapitala; nasproti pa je ljudi, ki imajo dosti kapitala, pa nobene sposobnosti in izur-

jenosti za delo. V takšnih razmerah je gotovo na veliki dobiček obema strankama, da se sodružite, da ena stranka priredi potreben kapital in druga sposobnost in izurjenost za delo.

Na ta način si koristite obe stranki: delavec si pridobiva plačo za svoje delo in izurjenost na mesto plače za samo prosto delo, ktereга bi brez posebnega kapitala opravljati mogel; kapitalistu pa dohajajo dohodki od kapitala, kateri bi mu drugače mrtev ležal.

Tukaj vendar se imata opazovati dva načina, kako se kapital z delom na obresti združuje. Opetujmo že omenjeni primer. Jaz imam kovačijo, to je moj kapital. Pa jaz ne delam, temuč najemem kovača, ki ima vso sposobnost in izurjenost za delo. Midva sva prav za prav v tovaršiji, vendar ko gre celo delovanje na mojo opasnost, nevarnost ali risk (risico) in ko sem se poprej s kovačem pogodil, koliko mu za delo plačam, je to način družiti s kapitalom delo za prosto plačo: obresti mojega kapitala so tukaj to, kar mi ostaja od stroškov, s kterimi plačujem kovača in druge potrebe v kovačiji.

Drug način je ta, da delavec prevzeme vso opasnost. Delavec si izposodi kapital, plačuje kapitalistu za rabo kapitalovo obresti, za kakšne se je pogodil, in sprejema ves drug dobiček za svoje delo.

Ta razmera je navadna, ko se denar v zajem jemlje in posojuje. Jaz prepustim celo svojo kovačijo kovaču, s kterim sem se pogodil, da mi letne obresti plačuje; ali jaz mu posodim denar, s kterim si takšno kovačijo pripraviti more. Ta primer dosti razjasnuje drugi način, ktereга tukaj posebno bolj na tanko razmotrivati hočemo.

Razmera pa je ta: vzajemnik rabi kapital posodnikov na svojo korist in dobiček, a ta dobiček je enak razliki med prostim delom brez kapitala in izurjenosti, in delom s kapitalom in z izurjenostjo.

II. Različne razmere, po katerih se obrestna cena ravna.

Obresti so različne v različnih deželah v eni in isti dobi, in v eni in isti deželi v različnih dobah, in v eni in isti deželi v eni in isti dobi v različnih vzaložbah, za ktere se kapital vzaloži. Ako razmotrujemo vzroke tem različnim razmeram vidimo:

Prvič: obrestna cena se ravna po plodnosti kapitalovi. Kadar kapitalist si sam lahko more 10 odstotkov na leto od svojega kapitala pridelati, bi pač nespameten bil, ko bi ga za mnogo nižje odstotke za rabo drugim posodil, n. p. za takšne, kakor kadar bi mu kapital komaj pet odstotkov donášal. Pa saj mu vzajemnik tudi rad plača višje obresti v prvem slučaju, ker izposojen kapital mu, ko je bolj ploden, tudi veči dobiček donaša.

Ako n. p. v kakšnih okolnostih obrtnija veliki dobiček donaša, pa za njo kapital pomanjkuje, tu bodo obrtniki radi velike odstotke plačevali za rabo njegovo; ker poleg tega, da visoke obresti plačujejo, si vendar še lep dobiček pridelajo. V obče tedaj: kadar je kapital zlo ploden, so obresti zlo visoke in kadar kapital ni ploden so obresti nizke.

Ta razmera se vendar tudi potem ravna, kakšno je oskrbljenje s kapitalom in kakšno zahtevanje za nja: t. j. če je mnogo pripravljenega kapitala in če ga mnogo ljudi zahteva, si ga izposoditi želi. Ko brez kapitala se ne more nič pripraviti, zato so ljudje dostikrat primorani si kapital za kakšne koli obresti izposoditi, samo da še od njega takšen dobiček imajo, da se jim trud in delo plača. Tedaj, bodi si kapital ploden, ali neploden, cena njegovih obresti še tudi po tem ravna, če ga je obilo ali pičlo, kadar je malo kapitala, se zajemniki z obresti natecajo, eden je pripraven plačati večje odstotke za posojilo nego drugi, in tako dobivajo posodniki za svoje posojila kar le mogoče velik dobiček: obresti so visoke. Ko pa je obilo kapitala, se posodniki medsebeno na-

tecajo, vsakteri želí za kakšen le mogoče tudi mali dobiček kapital posoditi, da ga le popravi, obresti so nizke.

Drugič: Velevažna razmera, po kateri se obrestna cena ravna, je opasnost ali nevarnost (risk) pri vzaloževanju.

Pri tem, kar je bilo do sedaj omenjeno, mislili smo le na rabo kapitalovo, namreč kakšno veljavo ima raba in kakšen dobiček se od kapitalove rabe dobiva; da je kapital sam po sebi varen in da se ob svojem času lastniku vrne, to smo menili kaj gotovega in brez dvojbenega. Vendar ta gotovost ni vsegdar, kadar se kdo loči od svoje lastnine, je lahko mogoče, da je nikdar več nazaj ne dobi. Za risk se tedaj po pravici sme dodjati k ceni, ktera se plača za rabo kapitalovo. Tako n. pr. plačevalo bi se v enem slučaju, kder ni nobene nevarnosti se bati, da bi se kapital zgubil, za rabo kapitalovo 5%; ako pa bi v drugem slučaju bila nevarnost v razmeri kakor trije k sto, da bi se kapital celo zgubil, tedaj se teh 3% za risk sme pridjati k onim 5% za rabo in obresti tega posojila so celo po pravici za 8%. Ako se riskuje za 10% na zgubiti kapital, doda se teh 10% za risk k 5% za rabo in 100 fr. se je po pravici na obresti za 15% posodilo, in tako v vsakem drugem slučaju.

Za opasnost ali risk je več okoljnosti:

1. Kakšna je vzaložba. Risk zgubiti kapital ni tako velik, če se n. p. vzaloži za stavljenje zidanega hrama, nego za stavljenje lesene ladje; ni tako velik, če se vzaloži za zemljišča, nego za trgovsko blago; ni tako velik za stalno blago, nego za blago, ki je le za kratko dobo, ktereга veljava se le po časi in po modi ravna, — kratko: bolj ko je ktera stvar v nevarnosti se pogubiti, večí je risk za njo kapital vzaložiti, večí tedaj odstotki za posojilo.

2. Značaj vzajemnika. Ljudje so si mnogo različni po razumu in po čednosti, pri nekterih ni vspeha pri delovanju in poslovanju, dasiravno so pošteni, ker nimajo potrebnega razuma in izurjenosti; pri drugih ni vspeha, ker niso pošteni, dasiravno so zvedeni in izurjeni; a ravno v razmeri tega

pomankanja raste opasnost. Vsakdo rajši posodi razumnemu in poštenemu človeku za 5 % nego nerazumnemu in malo-poštenemu za 10 %.

3. Vladni značaj. Ko si je vlada pridobila stalni značaj, da je varna, trdno in dobro vredjena, ko se vsakemu človeku da in varje pravica brez vse pristranosti in odlaganja, tedaj se opasnost zniža. Ko pa vlada tako dobrega značaja nima, in ko se nikdo prav zanesti ne more, če se mu bode dala in branila pravica ali ne: opasnost raste in ž njo, se ve, da tudi obresti. Zadnji razmeri v dokaz nam je Turčija. Da so se posebno Judi privadili naj večje odstotke zahtevati, je pač mnogo vzroka v tem, da se jim več stoletij je zlo malo pravice davalo in branilo in še tole pristransko.

Iz tega v obče vidimo, zakaj v eni in isti dobi in v enem in istem kraju, dasiravno se za rabo kapitalovo eni in isti odstotki plačujejo, so vendar različne obresti za različne vzaložbe, vzrok temu je večja ali manjša opasnost. Veči ko je risk, večje obresti, manjši risk, manjše obresti.

Tretjič. Obresti se ravnaajo po priležni ali nepriležni vzaložbi. Kadar kdo denar posodi, ne ve, kadar ga ne bi sopet sam v potreboval ali kako dolgo bi želel in mogel ga pustiti v sedajni vzaložbi. Kdor denar posodi, tudi želi, da se mu obresti redno plačujejo; ker ako bi redno te plače ne dobival, bi pogosto tudi svojih stroškov ali dolgov redno plačevati ne mogel. Na vse te okoljnosti jemlje obzir ta, ki ima denar posoditi. On rajši posodi ali vzaloži tam svoj kapital za nižje obresti, kder ga lahko pusti, kakor dolgo hoče, ali ga nazaj dobi, kadar mu je koli ljubo za nja tirjati in kder se obresti redno in točno plačujejo, nego tam, kder ne more nazaj terjati kapitala, ako ne v določenih dobah, ali kder bi se mu vrnil prav kadar mu je nepriležno in kder se ne more zanašati na redno in točno plačevanje obresti.

Skopčajmo sedaj okoljnosti in razmere, na ktere se pravično jemlje obzir pri vsaki pogodbi, ko se denar poso-

juje. Prvič: gleda se na plodnost kapitalovo, ktera je v različnih okoljnostih različna, včasih se da s kapitalom več pridelati in pridobiti, včasih manj. Drugič: se ravna jo obresti po opasnosti, namreč na kakšen risk se kapital vzaloži, opasnost je v različnih okoljnostih različna, manjša ali večja, in takošne so tedaj obresti. Tretjič: velja gledati na prilježnost ali neprilježnost, po kateri se kapital vzaloži.

Vse do sedaj omenjene okoljnosti in razmere, v kterih se nahaja kapital in njegova vzaložba, nam dokazujejo, da je težavno — da je nemogoče — določeno, stalno in pravično za odstotke po občih državnih postavah vstanoviti. Zastonj in krivično bi bilo, da bi se za vsaktero posojilo enaki odstotki plačevali: postavodajstvo, ktero bi hotelo to strogo določiti in pojednačiti vse posojilne pogodbe, prezrlo in ponasililo bi naravne postave, po kterih se obresti ravna jo, kakor vsak drugi plod v naravi. Postavodajstvo in vlada ima dati in braniti pravico posodniku in vzajemniku, paziti in določevati tako, da se nobenemu krivica ne godi. Obča državna postavna mera za odstotke je tedaj, da je pravična, relativna t. j. ozirajoča se na vse razmere.

III. Razmere pri vstanovnem kapitalu ali fondih.

Mislimo si, da se kakšna banka vstanovi; svrha ji je napraviti kakšno železnico, fabriko, zavarovalno društvo, ali vstanoviti kakšno si bodi glavnico za kakšno javno delovanje in poslovanje. S votina, ki se ima vzaložiti, se porazdeli na porazdele po določeni veljavi, n. p. po 100 fr. vsaki porazdel, ali kakor se navadno imenuje delnica, akcija. Kdor koli se želi vdeležiti tega podvzetja, podpiše se in kupi si teh akciij, kolikor hoče in more. Ko plača iznesek za akcije, dobi izkaz ali certifikat za svojo lastnino, s tem zadobi vse akcionarske pravice, med kterimi je glavna ta, da ima pravico zahtevati in dobiti svoj del od vsakega dobička, ki se po delovanji vstanovljenega podvzetja pridobi. Te delnice ali akcije imenujemo vstanovni kapital, fonds ali stocks.

Akcije so prenesne ali oddatne, t. j. vsaki čas jih more drugi lastnik in posestnik imeti, in kdor koli jih ima, temu se v redno določenih dobah plačujejo obresti, ali z drugim imenom porazdelina ali dividenda.

Če delnice, ki so se po 100 fr. prvič kupile, navadne obresti donajajo, tedaj se tudi po 100 fr. prodavajo, v tem slučaju se imenujejo v ravnocenosti, al pari. Če pa vstanovni kapital donaja še enkrat tolike obresti, kakor so navadne in je pri tem celo varen, tedaj se delnica, ki se je za 100 fr. s prva kupila, proda za 200 fr., v tem slučaju se pravi, da je 100 % nad ravnocenost. Če pa le polovico navadnih obresti donaja, tedaj se delnica s prva za 100 fr. kupljena, le za 50 fr. prodati more; tu se pravi, da je 50 % pod ravnocenost. Takšne so razmere v vsakem drugem primeru.

Vstanovnemu kapitalu, kakor vsaki drugi vzaložbi, se cena menja po opasnosti, v kateri se vstanovni kapital nahaja. Ako ktere akcije visoke dividende dobivajo, so pa vendar v nevarnosti, se po kakšni nesreči celo pogubiti, tedaj se te po bolj nizki ceni prodavajo, nego druge, ki manjše obresti donajajo, pa so varne v svoji glavnici. Tako, če bi ravno kakšna vzaložba za sedaj male obresti donajala, pa pri kateri vendar se je gotovo nadjati, da bode v kateri prihodni dobi na veliki dobiček, je že zdaj visoke cene zavoljo prihodnih dohodkov, na ktere se upa. Po takšnih okolnostih in razmerah raste in pada cena vzaložnemu kapitalu, s katerim se po velikih mestih na borzah vedno baranta. Cena raste in pada, kakor zaupanje prodalcem in kupcem.

Konečno bi še bilo opaziti, da naj se naši kapitalisti in vsi, ki imajo kaj vzaložiti, ne dajo zapeljati po velikih obečanjih z velikimi obresti kakšne banke ali akcijske družbe. Sedanji čas se snuje vsakoršnih bank in delniških družb, nektore so varne in poštene, pa več jih je nevarnih in nepoštenih. Naj vsakdo poprej premisli gori omenjene okolnosti in razmere, nego svoj kapital vzaloži. Vsakdo lahko

previdi, da nove zavarovalne družbe, ki naj večje premije obečujejo, nove banke, ki naj večje obresti ponujajo, delnice (akcije), ki se nizko pod ravnocenoost prodavajo, pa vendar visoke obresti naznanjajo; so naj bolj nevarne. —n—

Nekaj o motenji posesti.

(Nadaljevanje in konec.)

Za pravdanje o moteni posesti imamo c. ukaz od 27. oktobra 1849, št. 12. d. z., ki pa samo to določuje, kar je v tej pravdi posebnega in od redne pravde različnega. Ne bom razlagal tega ukaza, ampak le nekaj poglobitnih reči omenil. — Poglavitne osebe pri tej, kakor pri vsaki drugi pravdi so: tožnik, toženec, sodnik; dalje ta pravda terja poseben ozir na stvar motitve in na čas tožbe.

Tožnik je po §. 2. ukaza, kdor je v posesti kake reči ali pravice kračen (oviran), ali kdor je iz take posesti krivično (protipravno) stavljen: tedaj posestnik reči ali posestnik pravice na reči, ne imetnik, ne lastnik brez posesti. Lastnik brez posesti more svojo last varovati z lastninsko ali kontraktno tožbo po okoliščinah; imetnik mora pa tožbo posestniku prepustiti, n. p. če so konji hlapcu vzeti, ko je z njimi vozaril, mora gospodar tožiti.

Vzrok tožbe je po §. 2. ukaza „Beeinträchtigung“ ali „Entsetzung“: kračenje, oviranje posesti, ali pa devanje iz posesti (reči ali pravice), tedaj sploh dejansko seganje v posest, dejanski pretrg zveze med posestnikom in posestno rečjo. S samim žuganjem, grozenjem tudi z golim ustnim svojenjem ali s prepovedjo se posest ne moti. Te samo ustne dejanja razmer med posestnikom in posestno rečjo ne spreminjajo. Proti žuganju ali grozenju, če varstva potrebujemo, se prav popolnoma varujemo po kazenski poti ali pa s pozivno tožbo (§§. 66. in 72. obč. pravd. reda); kdor nas pa s prepovedjo nadleguje, nas tudi ne moti, ker on z

golo prepovedjo ne doseže nobene pravice, dokler se mi prepovedi ne udamo (§. 313. o. d. z.); udamo se pa le, če sami hočemo. Motenje je tedaj samo takrat, če kdo dejansko seže v našo posest, če motilec to stori vedé in hoté, ne v zmoti ali v kaki nenadni sili in če ima moteče dejanje za nasledek spremén zadnjega posestnega stanja, namreč zgubo nekaj ali vse motenčeve posesti, ali pa začetek kake pravice za motilca na moteni reči. Vsako drugo kljubovanje je nered, ki ali ni kaznjiv, ali da podlago samo za terjanje odškodovanja, ali pa je kaznjiv na policijskem (političnem) ali kazensko-sodnijskem potu. Če kdo sosedu kos senožeti pokosi, ker kosci niso meje znali, če kdo gre z vozom vedrit pod tuji kozolec pri cesti, ker ga je na poti ploha zajela, če me pijan razsajalec mislé, da je na svoj dom prišel, spodi iz moje hiše, v vsem tem ni motenja posesti, vtegne pa biti poškodovanje. Tudi oče v Prešernovi pesmi „hčere svet“ ni mogel fanta, ki je čez njegov dvor hodil, z njegovo hčerjo se pogovarjat, tožiti zavolj motenja posesti, ker s tem očetova posest ni bila nič kračena. Smel bi ga pa bil tožiti, ako bi bil fant čez dvorišče hodil od svoje hiše na svojo njivo, ker takrat bi bila posest kračena: fant bi si bil namreč dejansko svojil posest služnosti pota čez tuj dvor.

Moteče dejanje mora tudi naravnost zadevati in že samo na sebi kratiti tujo posest. Kdor na svojem zemljišči drevje zasadi, ki sosedovi njivi senco dela, ne moti posesti (ako namreč sosed ni v posesti primerne prepovedne pravice); kdor studenec na svojem zemljišči popolnoma porabi za močenje senožeti, ne moti zdoljnega posestnika, ki je poprej odtekajoč studenec rabil, ako ta ni posedoval zastran studenca posebne služnosti. Kdor njivo, čez katero ima kdo pot ali kolovoz, vso zorje, ne moti, dokler uni tudi čez zorano njivo voziti more, ker naš zakonik (nasproti rimskemu) za služnost kolovoza ne predpisuje trdega tira, ampak samo tak pot, da se po njem voziti more.

Ali je motilec pri motenji imel voljo motiti (animus turbandi), se v posestni pravdi ne prša; ker ta volja je, kakor volja lasti, notrajno, dušno, nevidno tedaj težko dokazljivo dejanje; ker sodnik presojuje samo zadnji dejanski očitvidni posestni stan, in ker je pri činu motitve poglavitno le to, ali je tak čin posestno stanje dejansko premenil. Volja motiti je le takrat pomenljiva, ko se prša za odškodovanje §§. 305., 335., 1323., 1324. o. d. z.

Zastran motene reči je omeniti, da posestna tožba ni dopuščena pri rečeh, katerih privatna posest je prepovedana, n. pr. imam top ali kako drugo prepovedano orožje, B mi ga vzame; ako zarad motene posesti tožim, bo sodnik po §. 19. c. ukaza to politični gosposki naznanil, ona bo pa top obema vzela. B. bo morebiti samo zato kaznovan, ali meni odškodovanje plačal, ker je jemal, ne pa zato, ker je vzela. Nemogoča je dalje posestna tožba pri takih rečeh, pri katerih je lastninska tožba nemogoča. §. 370. o. d. z. pravi: „kdor premakljivo reč pri sodnji nazaj terja, jo mora popisati z znamenji, po katerih se od vseh podobnih reči enacega plemena loči“, in §. 371 o. d. z: „reči, ki se tako razločiti ne dajo, kakor: gotov denar z drugim gotovim denarjem pomešan, ali na prinesca pisana dolžna pisma, niso torej praviloma predmet lastninske tožbe, če se take okoliščine ne primerijo, s katerimi more lastnik svojo lastninsko pravico dokazati, in iz katerih je toženec vedeti moral, da nima pravice polastiti se reči“.

Če ti kdo deset vaganov prosa ali 100 gl. denarja vzame, da se, postavim, s tem samosilno plača za tvoj dolg — nimaš proti njemu posestne, ampak odškodovanjsko tožbo, čeravno si v posesti jako moten. Posestna tožba je namreč prilična lastninski tožbi; sodnik ima v obeh enako nalogo: kakor v lastninski tožbi pripozna komu stalno neovržljivo oblast črez reč, tako v kratki posestni pravdi tudi pripozna komu oblast črez reč, samo da le za toliko časa neovržljivo, dokler si nasprotnik v redni tožbi močnejše pravice do reči

ne pripravda (§§. 5. in 15. ukaza). V posestni pravdi ima sodnik nalogo, posest vračati v stan pred motitvijo, tožniku pomoči, da to kar je v motitvi izgubil, nazaj dobi. Tega pa sodnik ne more, ako tožnik vzete reči ne more tako popisati, da bi sodnji odlok natančen bil, in bi se vedlo, katero reč ravno ima nazaj dati toženec, ki ima v svoji posesti več enakih reči.

Posestna tožba je tudi nemogoča, kadar se je pri motenji posesti posestna reč pokončala, da se vrniti ali v novič narediti ne more. Sodnik nima stvarnega predmeta razsodbe; vrnitve posestne reči in brambe prihodnje posesti izreči ni mogoče, ker reči ravno več ni. Samo izrekati pa, da je motenec bil v posesti, to je zoper pravdni red in bistvo razsodbe, ktera ima razmere za prihodnjost vredovati, ne pa izrekati resnice iz preteklih časov. Če ti kdo Rubensovo podobo vzame in sožge, imaš samo odškodovanjsko tožbo.

Kratka posestna pravda je vezana na kratek tožbin obrok. Po §. 2. c. ukaza se mora tožba vsaj v tridesetih dneh, potem ko se je motitev zvedla, vložiti. Če se ta obrok, v kterega se tudi prazniki vštevaajo, zamudi, ostane samo redna lastninska ali posestna tožba po §. 366. ali 372. o. d. z. Ali se ta obrok ni zamudil, sodnik povzame iz povedbe tožbe, in če iz tožbe vidi, da je obrok zamujen, mora reševaje tožbo motenega posestnika na redno pravdo zavrniti, ker je sodnijski postop v tej pravdi preiskovalen, inkvizitoren: Zamujena je tožba tudi takrat, če kdo sicer v pravem času tožbo vloži, jo pa potem nazaj vzame; ali če k odločeni razpravi nihče ne pride, in tožnik pozneje — po preteku 30 dni od dne vednosti motitve tožbo ponovi ali za novo razpravo prosi.

Važno vprašanje je, kdo ima nalogo dokazovanja, če pri motitvi, ki je bila doprinesena pred dalje kakor 30 dnevi, od dne tožbe nazaj računano, tožnik trdi, da je tožbo o pravem času vložil, ker je še le v zadnjih 30 dneh motitev zvedel; toženec pa nasproti trdi, da je tožnik motitev že poprej zvedel in tedaj obrok zamudil.

Če toženec odgovarja, da je tožba zamujena, mora tožnik dokazati, da je dopuščena pravda po c. ukazu od 27. oktobra 1849., tedaj dokazati, da je še le zadnjih 30 dni motenje posesti zvedel. Pri toženčevem zanikanji ne more zadostiti samo trdenje tožnikovo, ker tožnik mora po §. 104. o. pravd. reda dokazati dejansko okolnost, z ktere izpeljuje svojo pravico, sicer bi bilo samo na njegovi volji in tožbini povesti ležeče, kakšno pravdanje da si izbere, redno ali izjemno.

Brezdvomno mora tožnik proti zanikavšemu tožencu dokazati, da je bila posest motena, ako želi, da je toženec v kratki pravdi obsojen; ravno tako mora pri toženčevi zanikavi, čas dokazati, kdaj je motitev zvedel, ali da jo je zvedel še le zadnjih 30 dni; ker ravno od te dejanske okolnosti zavisi tožnikova pravica, da se sme poslužiti koristi te izjemne kratke pravde, in se ne podajati na težavnejšo redno pravdo. V tem smislu je razsodba najvišje sodnije od 25. septembra 1855 št. 5982 (Glaser — Unger št. 139). Razsodba n. v. sodnije od 12. decembra 1865 št. 9626 (Gerichtshalle I. 1867 št. 6.) je blizo enako izrekla, da je tožnikova naloga proti ugovoru toženca dokazati pravodobnost vložene tožbe, če okoliščine kraja za to govoré, da je tožnik pred dnevom v svoji tožbi povedanim motenje posesti zvedeti mogel (vtegnil). Nasproti pa izreče razsodba n. v. sodnije od 10. oktobra 1865 št. 8375 (Gerichtshalle I. 1865 št. 103), da mora tisti, ki trdi zamujenost tožbe, dokazati, da je nasprotnik pred povedanim dnevom zvedel motitev posesti.

(Ta razsodba vendar ni ravno v protislovji s prvo imenovano. Toženec je namreč februarja meseca pot zaprl. Tožnik je to sicer precej zvedel, pa prvič je pot rabil šele v aprilu, in takrat je bila pot njemu očividno zaprta, da se je moral vrniti. Med 30 dnevi potem je tožil. Najvišja sodnija je rekla, da tožnikova poprejšna vednost o zatvoru pota ni še vednost v pravnem pomenu. Potrebno je bilo, da je tožnik rabé služnost pota s primernim poskusom po zatvo-

renem potu iti, prepričal se, da je závora ravno zato napravljena, da njega v rabi pravice zadržuje; to je pa tožnik še le takrat spoznal, ko je pot rabiti poskusil in ga videl zaprtega.)

Toženec v tej kratki pravdi je tisti, ki je posest motil. Vendar ne moremo vsacega tožiti, ki je doprinašal moteče dejanje. Kdor je nezmožen posest zadobivati, je tudi nezmožen drugo posest motiti, ker posest, ki jo taka osoba moti, ni kračena. Kdor kako reč samo v imenu družega v oblasti ima, in na korist te reči moti tujo posest, more samo takrat sam tožen biti, če je posest motil brez volje svojega gospodarja (namestnika), in če si gospodar koristi iz motenja posesti ni prisvojil, sicer se mora gospodar ali tisti tožiti, v kogar imenu motilec ravna. Če moti zakupnik (najemnik), oskrbnik gospodarstva, skrbnik, varuh ali sekvester, ali če motijo hlapci ali najeti delavci tujo posest, zadene tožba tisto osobo, ki bi iz tega dobiček imela, ako bi se po motitvi premenjeni posestni stan brez tožbe pri miru pustil. Tožnik ima pri tem na dvoje paziti: prvič, da je treba tistega tožiti, proti kateremu se potem eksekucija (izvršba) za vračanje poprejšnega stanu z vspehom pognati da, in drugič, da noben gospodar ni odgovoren za samosilna ali nenaročena dejanja svojih ljudi.

Kdor ima na kaki reči posest (reči ali pravice), sme zavoljo motenja tožiti tudi tistega, ki ima na ravno tej reči posest ali pravico, ako ta sega v posest ali pravico unega. Dopuščena je posestna tožba med sopoestniki, med lastnikom in uživalcem, med raboprodalci in najemniki ali zakupniki, kadar eden družega motijo v dejanski rabi reči.

V §. 2. imenovanega ukaza je med drugim rečeno, da sme zavoljo motenja posesti tožiti, kdor je „widerrechtlich“ protipravno iz posesti stavljen.

Ta beseda „widerrechtlich“ protipravno, nepravično, ima ozek pomen. §. 320. o. d. z. veli: „z veljavnim imenom se zadobiva le pravica do posesti reči, ne pa posest sama. Kdor

ima samo pravico do posesti, ne sme, ako bi se mu posest odrekla, samolastno van-jo se spraviti; on jo mora od rednega sodnika, nanašaje se na svoje pravno ime, po pravdi terjati“.

Kdor ni še v posesti, se samolastno ne sme v posest vrniti, akoravno ima veljaven naslov za posest, in če mirnega posestnika iz posesti vrže, vendar posest moti, akoravno bi misliti smel, da ni „nepravično“ ravnal. Pogosto se zgodi, da je kdo od svojega zemljišča kose prodal, ki niso v zemljiščni knjigi odpisani, ali pa kose v zakup dal. Proti njemu teče zemljiščna izvršba (eksekucija) in zemlja je na očitni dražbi prodana. Kupec zadobi zemljišče z vsemi kosi, ki so v zemljiščni knjigi zapisani za spadajoče k tej zemlji, tedaj tudi brez odpisa prodane in v zakup dane kosove, ki so v posesti drugih ljudi. Navadno so kupni pogoji tako narejeni, da dražbini kupec, precej po skleneni dražbi posest in užitek kupljene zemlje zadobi. Kupec ima tako pravni naslov, stopiti na mesto poprejšnega posestnika izvršenca (eksekuta), in pravico do tistih brez odpisa prodanih ali zakupljenih kosov. Ako bi se pa samolastno v posest teh kosov spravil, in dosedanje posestnike iz posesti spodil, doprinese motitev posesti; in sodnik bi moral te posestnike, če tožijo, v dejanski posesti varovati, dokler jih dražbini kupec po redni tožbi z zemljišč ne spravi. Tako je najvišja sodnija mnogokrat razsodila. Izrekla je po tem načelu tudi, da sodnijska vpeljava dražbinega kupca v posest kupljene zemlje je dopuščena le na tiste kose, ktere je poprej izvršenec posedoval, ne pa na tiste, ki so v dejanski posesti drugih. Sploh se sme reči, da je vsako samolastno vrivanje v posest drugega motenje, naj ima motilec pravni naslov do posesti ali ne, kadar je motenčevo imetje ali last in posest, ali pa taka posest, ki bi postala pravna last, ako bi temu ne nasprotovala privatna pravica kakega družega, ali kaka iz privatnega prava izvirajoča pomanjkljivost v pridobitvi posesti.

Kadar je pa motenčeva „posest“ taka, da je brez ozira na privatnopravne razmere med motencem in motilcem po

posebni postavi prepovedana, ali da je za veljavno dobitiv posesti poprej spolniti kak pogoj posebnega zakona, ktereга motenec ni spolnil, in če je motenec iz posesti rinil tisti, ki ima do posestne reči pravico: takrat se ne more reči, da je motenec bil „protipravno“ iz posesti stavljen, in sodnik ga ne sme v posesti varovati, ker pri njem gledé posebnih zakonov vkljub §§. 309. in 339. o. d. z. ne more videti posesti, ampak samo protipostavno imetje. V takih primerljajih dobi beseda „protipravno“ „widerrechtlich“ §. 2. ces. ukaza od 27. oktobra 1849 odločivno veljavo. Naj navedem nekaj izgledov.

Kdor je zadobil po rudarski postavi od 23. maja 1854 št. 146 d. z. pravico svobodne rudosledbe ali jamsko mero, ima v primernem rudnem polji izključljivo pravico rude iskati in dobivati. Ako bi kdo drugi brez postavnega dovoljenja rudarijske gosposke v kakem kotiču unemu podeljenega polja jamič naredil in dalje kakor 30 dni rudo kopal z vednostjo lastnika rudnega polja, zadobi po §. 309. o. d. z. djansko posest in bi po §. 2. c. ukaza od 27. oktobra 1849 moral v posesti varovan biti, ako ga rudnega polja lastnik iz jamiča spodrine. Vendar ga sodnik ne bode varoval, ker postavni pogoj vsacega rudokopanja je vsaj, da ima kopač rudosledno dovoljenje; kjer tega ni, je kopanje prepovedano. Če sodnik tacega kopača v posesti varuje, njegov ukaz tudi do izpeljave ne pride, ker lastnik rudnega polja dobi, ne gledé razsodbe sodnika v kratki posestni pravdi, brez vsake pravde pri rudarijski gosposki svojo pravico, nepostavni kopač pa prepoved daljnega kopanja in še kaznen tudi ne gledé razsodbe sodnika v kratki posestni pravdi.

Po c. k. patentu od 5. julija 1853 št. 130 d. z. se imajo uredoma odškodovati ali uravnati: vse pravice do drvarjenja ali gozdnih pridelkov v tujem gozdu; paša na tujem zemljišči in vse poljske služnosti, pri kterih je služno zemljišče gozd ali za gozdarijo namenjen svet. Od dne oklica tega patenta se ravno imenovane pravice ne morejo s pri-

posestovanjem pridobiti, in že poprej začeta a ne do dokončane priposesti nadaljevana posest je s tem dnevom pretrgana. Take pravice se pozneje sploh ne morejo drugači zadobiti, kakor s pismeno pogodbo, zadnjo voljo, ali s sodnijsko razsodbo pri delitvi skupnih zemljišč in samo s pogojem, da privoljeno služnost politična oblastnija potrdi kakor neškodljivo obdelovanju zemlje. Nikdar pa se ne sme pogoditi, da bi taka nova služnost bila neodrekljiva. (§§. 1., 6., 43. imenovanega patenta). Kjer so tedaj imenovane služnosti že odkupljene ali vredjene, sodnik ne more v posesti varovati motenega dejanskega posestnika drvarjenja ali kake poljske pravice v tujem gozdu ali paše na tujem zemljišči, ako se ta ne iskaže opravičenega s politično potrjenim pismenim kontraktom, zadnjo voljo ali razsodbo o razdelitvi skupnih zemljišč, ker taka posest ni posest ampak samo poškodovanje. Ako bi sodnik tacega posestnika služnosti v posesti varoval, bi tudi razsodba do veljave ne prišla, ker lastniku gozda ali popašenega polja je samo treba o pravem času obrniti se do politične oblastnije, ktera bo brez civilne pravde po ravno imenovanem patentu, ter po gozdni postavi od 3. decembra 1852, št. 250 d. z. in postavi za poljsko varnost od 30. januarja 1860, št. 28 d. z. vrivalca celó kaznovala, in mu plačo škode naložila.

Če je kdo z naredbami političnih ali samoupravnih deželnih ali občinskih oblastnij v njihovem delokrogu zastran reči, ki so na splošno rabo pripuščene n. p. cest, rek, ulic, trgov, ali zastran skrbi za občni red in varnost v svoji posesti moten, mu tudi ne gre v slučajih motitve svoje posesti sodnijske pomoči iskati in po postavi od 27. oktobra 1849 varstvo v dejanski posesti terjati, ker sodnik bo pomoč odrekel, kakor vidi, da je naredba politične ali samoupravne oblastnije pravilno sklenena. Motencu ostane pritožba pri drugi politični ali samoupravni instancii (stopinji).

Iz teh izgledov se da pravilo posneti, da pravda po c. ukazu od 27. oktobra 1849 nima uspeha, kadar je moten-

čeva posest taka, da bi motilecu za dokaz ali obveljavo močnejše pravice do posestne reči ne bilo treba nastopati pota redne civilne pravde, in da bi on (motilec) že po naredbini poti na temelji političnih ali upravnih zakonov pomoč zadobil proti daljni motenčevi posesti.

Sodnik v prepirih zaradi motene posesti je po §. 55. reda sodnje oblasti vsegdar okrajna sodnija, v ktere okrožji se je motitev zgodila. Zastran premakljivih reči, dokler niso v tretjega roke prišle, se pa sme tudi pri tisti okrajni sodnji tožiti, v ktere okrožje je (premakljiva) reč prešla. Okrajna sodnija ima pristojnost, naj je motena nepremakljiva reč vpisana v zemljiščno, deželno ali v rudniško knjigo, in naj je motilec se svojo osebo podvržen tisti ali drugi okrajni ali pa kaki zborni sodnji.

Zastran motenja vodnih naprav (stavn na vodi), ako se spremeni struga ali tok zanje potrebnega vodovja, imajo po ministerskem ukazu od 7. julija 1860, št. 172 d. z. uradovati politične oblasti. Ker ima sodnik uredoma prevdarjati, ali ima zastran slučaja motitve sodno pristojnost, ima tudi paziti na gozdno postavo, na postavo za poljsko varstvo, na postave o stavbah, cestah, razlastitvi, lovu in na druge politične postave, ktere glede danega slučaja njegovo razsodno oblast omeje ali odrečejo.

Razprava, ki se sme tudi na praznik odrediti (§. 3.), je v tej kratki pravdi popolnoma preiskovalna. Sodnik ima ogled reči odločiti, ako se njemu zdi potrebno, ravno tako poklicati zvedene možé, in na njegovi volji je, koliko in ktere priče da zasliši. Prič in pisem za dokaze ni potrebno že v tožbi imenovati, temuč k razpravi pripraviti. Kar tožnik želi, tudi še le pri razpravi sme natančnejše povedati (postavim gledé ogleda). Sodnik mora uredoma paziti, da stranki pojasnite vse lice prepira, in sme uredoma osebe izpraševati, ki jim je prepirna reč mar, akoravno jih stranke niso imenovale. Ako najde, da o prepirni reči nima sodne oblasti, sme tudi med razpravo ali potlej tožbo zavrniti. (§§. 5., 6., 13.)

Ako pravice posestnika nepremakljive reči ali kake stvarne pravice zavolj stavljenja novega poslopja, vodnega ali drugega dela, ali zavoljo podiranja starega poslopja ali drugega dela v nevarnost pridejo, in se začetnik dela proti njemu ni po predpisu občnega sodnega reda zavaroval, ima v nevarnost pripravljeni prepoved take novine pred sodnijo terjati (§§. 340. — 342. o. d. z.). Ako tožnik prosi, ima sodnik reševaje tožbo že s prvim tožnim odlokom začasno prepoved izreči (§. 8.). Tožencu se sme na prošnjo tožnika tudi v drugih primerljivejših silne nevarnosti krivičnega poškodovanja nepogojno ali proti varščini ukazati, da se do konca pravde ogiblje vsega enacega ravnanja in spreminjanja prepirne reči pod globo ali zaporom (§. 9.). Med začetkom in koncem razprave ima vsaka stranka pravico terjati medčasne naredbe, ki jih sodnik izreče, da se odvrne sila in nepovračljiva škoda. Sodnik v ta namen reč izroči sekvestru ali stranki, ki uni varščino položi, ali stranki, ki ima v drugih ozirih po pravnem prevdarku več pravice do sodnijskega varovanja (§. 10.). Opomniti je, da v tej pravdi ni dokaza s prisego strank (§. 14.).

Ta pravda se konča z odlokom, ne z razsodbo. Ta odlok velja samo kakor začasno pravilo za zadnji dejanski posestni stan, ali začasno po postavi izreče prepoved ali varstvo; nobeni stranki pa ne brani pognati se za močnejšo pravico do posesti in z njo združenih zahtev v rednem pravnem postopanju (§. 15.). Moč razsodbe v tej pravdi je samo tolika, da tožnik, ki je pravdo dobil, propadlega toženca eksekvirati sme, ako prihodnjič zopet posest moti, in sicer tako dolgo, dokler ne zadobi poprejšni toženec po dejanski poti nasprotno posesti ali pa po redni pravnici poti pravico do tega dejanja, katero je bilo poprej motenje. Če je pa tožnik pravdo izgubil zavoljo dejanj nasprotnikovih, ki so bile ali se mu zdele motenje posesti, ne more prihodnjič sodnikove pomoči prositi, dokler ne zadobi zastran prepirne reči po dejanski poti nove posesti, ali dokler v redni pravdi prepirne reči ne

pripravda. Toženec, ki je v pravdi propadel, se more v prihodnjic motitve na tisti reči ogibati, ostane mu pa redna lastninska, servitutna ali kontraktna tožba, kakor so pravne razmere med njim, posestnikom in rečjo. Ta tožba zavoljo tega, ker je vmes odločba v kratki posestni tožbi, ni na noben obrok zavezana. Tožiti se more, dokler ni pravica zastarana. V posesti varovan tožnik z odločkom v tej kratki pravdi nasproti ne dobi nobenega naslova do posesti, nobene boljše posestne lastnosti in ne postane zavoljo tega praven ali pošten ali pristen posestnik; vendar v istinski posesti je, in po §. 323. o. d. z. ima zase pravno domnevo veljavnega imena; ne more se toraj pozvati, da bi ga povedal. Tak po §. 323. o. d. z. za pravnega in po §. 328. o. d. z. za poštenega domnevan posestnik je vendar, dokler s priposestovanjem lasti ne zadobi, vedno v nevarnosti, da ga bode v kratki posestni pravdi zmagani toženec za odstop posesti, in če dokaže nepoštenost, tudi za popolno odškodovanje tožil. Tega strahu se varovani posestnik v največ slučajih s tem znebiti more, da motilca, ki se je v zapisnikih kratke posestne pravde ustil pravice do tožnikovega zemljišča, po §. 66. obč. pravd. reda s pozivno tožbo primora, v kratkem obroku po sodnji naloženem svojo pravico tožiti, ali če tega ne stori, večno molčati.

Stan toženca — motilca — kadar tožnik — motenec — pravde o moteni posesti ne dobí, je pa ta. Odlok samo izreče, da tožnikovo zahtevanje, naj se tožencu daljna raba prepirne reči prepove ali njena vrnitev ukaže, ne velja. Toženec se tedaj nima bati, da bi ga tožnik zopet tožil, ako on zopet to dela, kar je poprej vzrok pravde bilo. Več za toženca ni doseženo. Ako poprejšni tožnik prepirno reč dalje ali vnovič rabi ali jo poprejšnemu tožencu vzame, bode moral ta tožiti in svojo zadnjo mirno posest dokazati, brez ozira na poprej dognano posestno tožbo. V posestni pravdi veljajo pravila za redno pravdanje sploh, ako ni namesti njih kaj posebnega ukazano. Tako popolnoma velja pravilo, da tože-

nec v odgovoru na tožbo sme samo zahtevati, da se tožnikova zahteva odbije; kaj več ali posebnega zase terjati ne more. V posestni pravdi bi bil tedaj odlok, ki bi se glasil: tožnik ni v posesti, nego toženec, in tožnik se mora prihodnjič ogibati vsake rabe prepirne reči, popolnoma nepostaven. Rimsko pravno pravilo, da so interdicta duplicia, se v naše pravo ni prevzelo. Izročitev prepirne reči v varstvo toženca po §. 10. c. ukaza je naravnost le medčasno imenovano, ki s pravomočnim konečnim odlokom nehati mora, akoravno bi tožnik pravdo izgubil.

Po §. 16. c. ukaza je v tej pravdi edini pravni pomoček rekurs (utok) in dopuščen samo proti konečnemu razsodilnemu odloku. Vsi drugi odloki so pravomočni, kakor se strankama dostavijo. Ako po utoku višja sodnja dopolnitev razprave, ali zaslišanje svedokov in večjih mož ukaze, proti temu ukazu tudi ni utok (rekurs) dopuščen. Pravni pomočki so apelacija, revizija, pritožba ničnosti, rekurs, restitucija zavolj zamujenega obroka, slabega zastopa in novih dokazal.

Ali opravičba izostanka od pravnega dneva (naroka) (§. 33. o. pravn. red., §. 19. sumar. post.) po pravnih načelih spada med pravne pripomočke in zlasti med restitucije, se mi zdi dvomljiva. Navadno se med nje šteje. Tedaj se bo tudi opravičba neprihoda k naroku po §. 16. c. ukaza zavrgla. (Znan mi ni noben primerljivej, da bi bile višje sodnije s to prošnjo drugače ravnale, kakor z restitucijami, prošnjami za postavljenje v prejšni stan.)

Razsodni odlok prvega sodnika dobi precej, ko je strankama izročen, začasno pravomočnost. §. 18. namreč veli: „na odlok sodnije prve stopinje se sme stranki, ki je zmagala, precej eksekucija dovoliti brez ozira na nepretekli utočni obrok ali na že vložen utok“.

Prve stopinje sodnik tudi odloči, ali imajo njegove medčasne naredbe zastran varstva prepirne reči nehati ali do polnomočnosti rešenega utoka trajati.

Če je toženec po pravomočnosti razsodnega odloka zopet motil, na izvršbino prošnjo tožnika zapade kazen, katero je sodnik v odloku zažugal. Na to prošnjo je narok razpisati, da se z zaslišanjem obeh strank potrdi, ali je res novo motenje storjeno in eksekucija dopustljiva. Izvršbina prošnja ni vezana na tožbin obrok 30 dni. V prepiru ali je novo motenje prelom v razsodnem odloku izrečene prepovedi ali novo samo za tožbo pripravno dejanje, je prvič gledati na besede konečnega odloka, drugič pa, ali je prepirna reč ravno tista, in ali ima novo motenje za motenega ravno tiste nasledke kakor prvo. N. pr.: A je v posesti kolovoza črez sosedov travnik varovan, in sosedu je ukazano narejeno zavoro odpraviti. Sosed odpravi zavoro, pa na drugem kraji travnika črez pot jamo skoplje, da A zopet voziti ne more. To je prilika za eksekucijo. Sodnik izreče, da je B s tem, da je na sosedovem travniku platno belil, posest motil, in mu v prihodnje vsako enako motitev prepove. B ne beli več platna, pa na ravno tisto mesto, kjer je poprej platno belil, hlev postavi. To je prilika samo za novo tožbo.

Ker ima tožnik tožbo v svoji oblasti, in z zahtevo v tožbi tudi pomen prihodnjega razsodnega odloka, naj že pri tožbi in besedah zahteve misli na mogočnost prihodnje eksekucije zavolj dejanj, ki niso prav take, kakor prvo motenje, in prihraniti si vtegne skrb in trošek nove tožbe ter novo zdražbo prekornostnega soseskega mira.

Razpis ministerstva za poljedelstvo od 16. avgusta 1870 št. 3989 zastran postavljanja cenilcev pri prestopkih poljskega poškodovanja.

Ministerstvo za poljedelstvo je zarad večstranskih dvomb, ktere oblastnije imajo po §. 29. ministerskega ukaza od 30. januarja 1860 drž. zak. št. 28 za precenbo poljskih škod poklicane „posebno prisežene cenilce“ v prisego jemati, poročila o tej zadevi po vseh avstrijskih deželah zaukazalo.

Iz poročil o dosedajnem ravnanji v posameznih deželah se je v prvi vrsti pokazalo, da se v mnogih okrajih in celó po celih deželah poljske poškodovanja še niso pripetile in da torej priseženih poljskih čuvajev in posebno priseženih cenilcev postavljati ni treba bilo. To so posebno taki kraji, v katerih so razmere zemljiščnih posesti vredjene, posest enako razdeljena, kmetiškega siromaštva ni in so posebno zemljiščne posestva precej dobro skrožene (arondirane), kakor po mnogih krajih v gornji Avstriji, v Solnograjskem i. t. d., kjer kmetovalec sè svojo družino svoje polja lahko sprevidi in se poškodovanja sam dovolj brani.

V unih okrajih, v katerih je §. 29. postave za varovanje polja v rabo prišel, se je dozdej v naj več deželah posluževalo za precenbo sodnijsko priseženih cenilcev.

Sodnije so namreč večidel zaukazale, da so se jim skoro po vseh srenjskih predstojništvih imenovali možje, kateri vrednostne razmere pri kmetijstvu dobro poznajo in so tudi drugači po svoji značajnosti in svojem stanji v občini za sodnijske cenilce posebno sposobni.

Take cenilce so po naj več krajih ne samo sodnije v pravosodnih zadevah, pri popisovanji premoženja, pri drugih prostovoljnih in izvršbinih cenitvah kmetijskih vrednostnih reči, pri enakih cenitvah v prepirnih kakor tudi v kazenskih rečeh rabile; ampak tudi mnoge politične oblastnije so se jih pri cenitvah v političnih zadevah za preiskovanje elementarnih škod, v lovskih, gozdnih in davkovskih zadevah, nazadnje tudi srenjske predstojništva pri svojih cenitvah in torej tudi pri unih, ktere §. 29. postave za varovanje polj omenja, z opominom na prisego storjeno pred sodnijo z naj boljim uspehom posluževale.

Ker so taki cenilci pravilno brez vsega ozira na posamezne primerljeje le z ozirom na splošne značajne lastnosti in vednosti imenovani in od sodnij po njihovem lastnem prepričanji postavljeni in ker so prisego pri sodniji storili, tudi njihovi izreki pri ljudstvu večo veljavo imajo, kakor

izreki cenilcev, kateri se le za posamezne primerljeje pokličejo in kako drugači v prisego vzemajo.

Nadalje so cenitve poljskih škod za dobitvev odškodovanja v smislu §. 29. postave za varovanje polj same ob sebi sodnijske dejanja, ktere so le zavoljo hitrejšega in cenejšega ravnanja krajnim predstojnikom in v viši stopinji političnim oblastnijam odkazane, v zvezi s kazensko pravdo pri poljskem poškodovanji, ki ravno tistim oblastnijam pripada.

Kjer se kazenska razsodba, akoravno se je preiskava začela, vendar le ne izreče ter se terjatev za odškodovanje, postavim zavoljo zastaranja (§. 30. postave za varovanje polj), na civilno pravdo zavrne, je pri dognanji terjatve znamenita polajšava, ako so od sodnije v prisego vzeti cenilci škodo takrat, ko še se je ložej spoznati in presoditi mogla, s krajnim predstojnikom že ogledali in presodili, kakor povprek tudi v pozneji ravnavi civilnemu sodniku mnogo zanesljivejše pomočke za njegovo razsojevanje dati zamorejo.

Z ozirom na omenjeno sodnijsko lastnost cenitve se tudi besede, katerih se pri takih prisegah sodnije poslužujejo, namreč sodniku lastnost, ktero mu je vedeti treba, resnično in razločno naznaniti, ali vrednost stvari po najbolji vednosti in vesti povedati i. t. d., popolnoma vjemajo z dolžnostmi, ktere cenitev poljskih poškodovanj zahteva.

Reklo se je tudi, da povprek ni želeti, da bi se prisege in prisežene osebe množile in za cenitve poškodovanj, ki so po svoji znotrajni lastnosti popolnoma enake, po sodnijah, političnih oblastnijah in občinah različni cenilci postavljali; da so nadalje take zaprisežbe pri političnih oblastnijah z njihovim raztegnjenim opravilstvom obširne in težavne, ter bi se občinskim predstojništvom in samoupravnim organom povprek ne smele prenašati.

Sosebno se besede §. 29. „posebno priseženi cenilci“ ne smejo v tem smislu jemati, kakor bi se tu o cenilih govorilo, kateri so za vsak posamezen primerljaj ali

kteri so samo za poseben namen cenitve poljskih poškodovanj v prisego vzeti. Une besede jih le razločujejo od „priseženih poljskih čuvajev“, ki poljske poškodovanja pod petimi goldinarji ceniti imajo.

Po mislih ministerstva za pravosodje pa zamorejo prasanja, ali je potreba cenilce za naprej postaviti, sodnije le po okoljščinah kraja soditi, in tudi tukaj le na namen sodnijske ravnave gledati, in morajo gledé na volitev osebe celó nevezane biti; ministerstvo za pravosodje torej ne more sè splošnim ukazom na to vpljiva imeti, da bi se v krajih, kjer sodnije za svojo potrebo morebiti niso za naprej cenilcev postavile, zdaj taki cenilci uradoma ali na prošnje občin postavili.

Z ozirom na te okoljščine je tudi ministerstvo za poljedelstvo dogovorno z ministerstvom znotranjih zadev to reč pri dosedajni skoro povsod za primerno spoznani navadi pustilo.

Krajnim predstojnikom se torej ima zaukazati, naj se pri cenitvah poljskih poškodovanj po §. 29. ministerskega ukaza od 30. januarja 1860 poslužujejo cenilcev, ktere so sodnije v svoj namen postavile in v prisego vzele. V primerljajih, kjer bi takih cenilcev ne bilo ali saj ne zadosti, se na prošnjo občin za cenitve, o kterih §. 29. omenjenega ukaza govori, naj posebni cenilci v prisego vzemejo.

Samolastno zvišanje stave v številni loteriji po poslanem stavci še ne vtemelji skupnosti lastnine dobička; stavec ima le pravico svoj iznesek nazaj terjati.

(§§. 415, 1006, 1016, 1017, obč. drž. zak.)

Barbara R. je poslala Neži C. listič s tremi števkami in 10 krajcarjev, naj bi stavila za njo v loterijo za vzdigovanje 24. marcija 1866. Alojzij, mož Neže C. je to opravilo tudi oskrbel in svoji ženi prinesel loterijski skontro, v kterem pa je stava 20 krajcarjev potrjena bila. Neža C. je

izročila skontro, ko moža Alojzija ravno ni bilo zraven, Barbari R., ktera je višjo stavo koj zapazila. Nazoči mož Barbare R. je torej Neži C. 10 krajcarjev, ktere je njeni mož Alojzij več stavil, koj dal nazaj, ktera o tem spet svojemu možu nič ni povedala. Stavljene tri številke so zadele terno, ki je znašala 732 goldinarjev nov. dnarja, in Alojzij C. je zahteval zdaj polovico dobička.

C. kr. mestn. odr. okrajna sodnija v Dunajskem Novem-mestu je z rzsodbo od 21. novembra 1868, št. 11664. Alojziju C. zahtevano polovico tudi prisodila iz sledečih nagibov:

Obe stranki se strinjate v tem, da je toženka Barbara R. Neži C. velela 10 krajcarjev staviti na številke 21, 24 in 13, ter da je tožnik stavo oskrbel, na omenjene številke 20 kr. stavil in riskonto svoji ženi dal, ktera ga je potem Barbari R. izročila. Toraj imata Barbara R. in Alojzij C., ki sta po 10 kr. stavila, vsaki na polovico dobička pravico in prva, ki je celi dobiček vzdignila, mora tedaj polovico Alojziju C. dati, kajti ta je celo po njenem naročilu ravnal, da je za njo 10 kr. stavil, kakor je hotela. S tem pa, da je stavil 20 krajcarjev, je stopil z Barbaro R. v družbo (družbinsko razmero) in ima po §. 1193 obč. drž. zak. in po načelih o solasti v razmeri svoje stave pravico do polovice dobička.

Ces. kr. nadsodnija na Dunaji pa je z rzsodbo od 3. julija 1869, št. 8288 tožbo Alojzija C. zavrgla in ravno tako c. kr. najvišja sodnija z rzsodbo od 9. februarja 1870, št. 11941 in sicer iz teh-le nagibov:

Barbara R. je velela Neži C., za njo staviti za vzdigovanje 24. marcija 1866 in ta ji je nekoliko dni pred vzdigovanjem tudi prinesla dotični skontro kot njej Barbari R. poprek slišajočo lastnino, ter vzela unih 10 krajcarjev, ktere je njeni mož Alojzij več stavil in ki toraj po zvezi okoljnosti kot odškodovanje za večje stroške imajo veljati, od moža Barbare C., ko je ta zapazila, da se je namesto od nje za stavo namenjenih 10 krajcarjev jih 20 stavilo, nazaj, brez da

bi bila o solastinski pravici do skontra ali o deležu od dotičnega kupa upanja kaj omenila. Alojzij C. se tudi na solastinsko pravico, ktera je neki s tem navstala, da se je njegova stava sè stavo Barbare R. zjediniła, ne more opirati, ker ne more dokazati, da je z določnim namenom, stopiti zavoljo lastne koristi z Barbaro R. na polovico v društvo, stavlil iz svojega 20 krajcarjev namesto 10; kajti, ko bi tudi s tem določnim namenom iz svojega bil 10 krajcarjev pridjal, bi po načelih §. 415. obč. drž. zak. Barbara R. vendar imela pravico, tej skupnosti se braniti in ker postavljenje v prejšni stan ni mogoče, skontro poprek obdržati in Alojzijo C. za zvišane stroške odškodovati, kar je tudi storila, ko je 10 kr. vrnila. Da je teh 10 kr. dala Neži C., tudi nič ne premení, ker je le njej celo opravilo bila zaupala. Ker si je toženka po takem skontro na pravni način pridobila, se tožniku ne more zahtevana polovica dobička prisoditi.

Izvršba na posestne pravice dolžnika, ki na zemljišče še ni vknjižen. (§§. 321, 322. obč. drž. zak.)

Antona F., kupca po izvršbini dražbi prodanih „posestnih pravic“ Klare S. do vknjiženega vinograda je vsled njegove prošnje c. kr. okrajna sodnija v Metliki z dekretom od 26. novembra 1869, št. 6057 vvedla v posest zemljišča. Zoper to sta se sinovca Klare S., ker je vinograd neki na polovico lastnina njunega rajnega očeta, brata Klare S. bil, pritožila in c. kr. nadsodnija v Gradci je z dekretom od 16. februarja 1870, št. 2100 prošnjo Antona F., naj bi se mu vinograd dal v posest, tudi zavrgla.

Nagibi:

Po §. 321. obč. drž. zak. se postavna posest stvarne pravice in posebno lastinske do nepremakljivih reči le zadobí, ako je ta posest redno vknjižena, in zategadel po §. 322. obč. drž. zak. posestna pravica izključivno tistemu sliši, ki je

kot posestnik vknjižen. Nadalje se izvršba na vknjiženo nepremakljivo reč le peljati more po §. 322. obč. sod. post., ki veleva, da se vknjiži založno pravo v javne knjige. Iz tega sledi, da izvršba zoper Klaro S., ktera je le dejanska posestnica vinograda bila, ni imela moči, kupcu Antonu F. spraviti lastnino ali pravico do posesti vinograda. Nepostavno je torej bilo, Antona F. sodnijsko vvesti v posest omenjenega vinograda.

C. kr. najvišja sodnija je spet drugega mnenja bila ter z razsodbo od 24. maja 1870, št. 6255 dovoljenje prve sodnije zastran vvedenja Antona F. v posest potrdila.

Nagibi:

Po izvršbi zoper Klaro S. so se njene posestne pravice do vinograda pravomočno zarubile, prodale in Anton F. jih je po dražbi kupil. Ker pa je izvršenka Klara S. zadnja fizična posestnica vinograda bila, kar se ni tajilo, je tudi ta fizična posest spadala med gori omenjene zarubljene, prodane in od Antona F. kupljene pravice. Ker je nadalje po §. 4. dražbenih pogojev kupec koj imel dobiti fizično posest in vžitek kupljenih pravic, je kupec Anton F. popolnoma smel zahtevati, da se mu tudi zadnja fizična posest Klare S. prepusti. Od druge strani pa se s tem tudi pravice tretjih ne kratijo, ker kupec ni več pravic dobil, kakor jih je imela izvršenka, in ker se toraj vsak sè vsemi svojimi zahtevami pri njem ravno tako lahko oglasi, kakor je to smel pri izvršenki storiti; vrh tega pa tudi ni bilo prašanje o zemljiščno-knjižni posesti in o lastninskih pravicah.

Dostavek. Na Slovenskem še se pri naših strašansko slabih zemljiščnih bukvah med drugimi napakami nahaja mnogo zemljišč, ki so sicer v zemljiščnih bukvah vpisane, vendar s pristavkom, da še nihče ni za njih lastnika prepisan. Take zemljišča prehajajo vendar med živimi in na smrt iz ene roke v drugo in zemljiščna negotovost je vedno ena in ista. „Pravnik“ bode prihodnjega leta tudi o tej napaki obširniše govoril, da se vsaj sčasoma nered odstrani,

ker so dobro vredjene zemljiščne bukve podlaga tistega zaupanja, ktero kmetovalec tolikokrat potrebuje in če je brihten, tudi v polni meri zasluži.

Lastnik zverjadi ni odgovoren za poškodovanje, ktero ta zunaj njegovega lovskega okroga stori.

Lovrenc B., zemljiščni posestnik v Z . . ih, občine S. je imel v tej občini, krog ktere ležijo gozdi grajščine H., več zemeljnih delcev, skupaj čez tri orale; en oral je bil obsejan z žitom. Dne 25. aprila t. l. se je Lovrenc B. pri okrajnem glavarstvu M. pritožil, da mu na tej z žitom obsejani njivi velika zverjad iz sosednih gozdov grajščine H. mnogo kvara nareja, naj se torej grajščini naloži, njemu škodo povrniti.

Grajščina H., oziroma njena gozdnarija ni hotela priti k ogledu na lici mesta zavoljo tega razpisanemu, ter je v svoji okrajnemu glavarstvu podani vlogi vsako dolžnost odškodovanja od sebe odvrčala, ker poškodovana njiva ne spada v lovski okrog grajščine H., in ker dotični zakupnik lova visoko zverjad, ki iz grajščinskih lesov pride, tudi postrelja. Vrh tega pa je visoke zverjadi in srn v gozdu grajščine H. neki tudi le srednje množine.

Pri ogledni pozvedbi se je škoda na kraji tožniku omenjenem skazala in tudi sledovi visoke zverjadi so se na vse strani našli ter se z ozirom na lego poškodovane njive kot celo nedvomljivo spoznalo, da so naznanjeno in dokazano škodo le uni jeleni naredili, ktere grajščina H. v svojih gozdih gojí. Poškodovano zemljišče sicer ne leži v grajščinskem lovskem okrogu ali grajščanski lesovi se ga krog in krog držijo. Tudi se drugot, kakor v teh lesovih, nikjer ne nahaja visoka zverjad.

Okrajno glavarstvo je spoznalo, da grajščina H. oziroma njena gozdnarija ima škodo plačati, ker je dokazano, da jo je zverjad iz grajščinskih lesov napravila.

Vsled gozdnarjevega utoka je to razsodbo tudi namestništvo potrdilo. Ministerstvo znotrajnih zadev pa je z razsodbo od 1. oktobra 1870, št. 14183 ta razsodek zavrglo, ker se škoda, kakor se je pri ogledovanji pokazalo, ni storila v lovskem okrožji grajščine H. in imetnik lova za škodo v

tujem lovskem okrogu napravljeno ne more biti odgovoren, ako morda poškodovanja sam ni zakrivil z gojitvijo premnoge in lastinstvu škodljive zverjadi, ali pa na kateri drug način. —

Kmetovalcem včasih jeleni in srne precej škode delajo, ako se jih v sosednih gozdnih veliko goji in ker po tej razsodbi bližnji lovec v svojem lovskem okrogu tudi tako prehajajočo zverjad streljati sme, ktere pravi gojitelj ni dolžen škode na tujem rastlinstvu zunaj svojega lovskega okroga vračevati, bodo bližnje občine za svojo lovsko pravico vselej lahko zakupnike dobile za prilično ceno.

Davščine od služeb.

Gledé na pristojbine (davščine) od služeb odločuje postava od 9. februarja 1850, št. 50 in premenbe vsled postave od 13. decembra 1862, št. 62 drž. zak. pod tarifno števil. 85/40 sledeče: „Plačne pogodbe o službah:

a. Izročba duhovskih in svetnih uradov in služeb, v kterih kdo oskrbuje stanovitne ali ponavljajoče se opravila, ki niso take, kakoršne opravljajo nadničarji, posli, obrtnijski pomagáči iz vrste obrtnijskih delalcev i. t. d. brez razločka, ali je samo službodavec podpisal pravno pismo (službodajni dekret, postavitno pismo, accreditiv, volitni zapisnik, kolacijo ali kakor se koli imenuje) ali pa sta pogodbo podpisale obe stranki, ali se je zadnjič imenovalno (izborna) pismo kje shranilo, brez razločka dalje, ali službo daje fizična ali skupna (juristična) osoba, ali je službodavec osobno oprostena pristojbine ali ne, razun tistih služeb, ki so podvržene taksi po podeljenji službe, kakor tudi takih služeb, ktere so oprostene takse za podeljeno službo, bodi ker so le začasne, bodi vsled cesarskega sklepa od 7. avgusta 1852, št. 167 drž. zak. po iznosu vseh letnih plačil, zedinjenih s službo gledé na §. 16. te postave — spremenljiva pristojbina po listvici III.

Opomba 1. Uradi in službe, ktere se služočemu le takrat smejo odvzeti, če kaj službi nasprotnega stori (če ravno ga je mogoče na časni ali stanovitni počitek djati), štejejo se za službe na vse žive dni.

Opomba 2. Pristojbina se sme, če 20 gl. presega, v 12 enakih mesečnih delih odplačevati.

Opomba 3. Če služeči od tistega službodavca ali njegovega pravnega naslednika dobi drugo službo, ki nese ravno toliko ali pa več, plača se v prvem primeru samo stanovitna štempeljska pristojbina od 50 kr. pri vsaki poli, v drugem primeru pa samo pristojbina od tega, za kolikor je plača povišana, toda izkazati se mora, da je bila od poprejšne plače opravljena pristojbina ali pa da je služeči bil oprostjen po takrat veljavnih postavnih predpisih“.

Gorej omenjeni §. 16. se glasi:

„Ako pravno opravilo dolžnosti obseže, ki se ponavljajo, veljajo za izmero davščine sledeče odločbe:

a. Ako je bila se ponavljajoča dolžnost za odločeno dobo, ki pa deset let ne doseže, pogojena, se izmeri davščina po vkupnem iznesku za celi čas prerajtanih denarnih vrednosti.

b. Ako imajo dolžnosti, ki se ponavljajo, deset ali več let trpeti (trajati), se mora davščina kolka po deseternem znesku enoletne dolžnosti plačati.

(Ako ponavljajoče se dolžnosti čez deset let ne obstoje iz letnih enakih delov (rat), se ima počrezni iznesek letnih dolžnosti izmeri davščine za podlago djati, in samo iz take različnosti se ne sme jemati v račun več pravnih opravil — vsled razpisa finančnega ministerstva od 3. avgusta 1853, št. 24557.)

c. Ako je trpež dolžnosti, ki se ponavlja, na čas življenja kake osebe omejen, je podvržena davščini po deseternem, ako pa se trpež take dolžnosti ravna po dolgosti življenja dveh ali več oseb, po petnajsternem iznesku enoletne dolžnosti.

(Dolžnosti, ki so pogojene do konca življenja kake osebe, pa vendar pri nastopu kterega pogoja tudi prej nehati zamorejo, se imajo po tem odstavku računati — vsled razpisa fin. minist. od 10. decembra 1851, št. 41182. — Taki pridržki, h kterim tudi preužitki spadajo, pa se imajo po dvadeseternem iznesku letne dolžnosti računati, kadar za to gre, da bi se pri prepustu zemljišča tega vrednost iz dogovorjenih pogojil vstanovila — vsled razpisa fin. minist. od 17. oktobra 1855, št. 15255.)

d. Ako pismo govori o dolžnostih, ki se vedno ponavljajo, ali ako se trpež dolžnosti ravná po obstanku za negotov čas ustanovljene skupine ali naprave, je podvržena kolku po dvadeseternem iznesku enoletne dolžnosti.

e. Ako je dolžnost na drug negotov čas pogojena, se mora davščina kolka po trojnem iznesku enoletne dolžnosti plačati“.

Gledé na službe podžupnikov se je tedaj posebno ozirati na gorej navedeno opombo 3. in pri premestitvi je treba izkazati, da je od poprejšne plače bila opravljena pristojbina, torej se morajo dotične izkazala hraniti, ne pa po opravljanji pristojbine zavreči.

Pravoslavne učne stolice v slovenskem jeziku se na vseučilišči v Gradci še nek ne bodo letos odprle, ker je menda vlada sprevidela, da se »podučljivim« Slovincem in torej tudi celemu cesarstvu bolje vstreže sè vseučiliščem v Ljubljani, kterege vstanovitev na obče veselje pričakujemo, in če se ta imenitna naprava pravim močem v roke da, se bode tudi umno izvršila po načelih zdravega poduka mladine, kakor to nahajamo pri vseh izobraženih narodih celega sveta, pri kterih se take in druge imenitne reči ne speljejo nalašč na led (ad absurdum), kjer nikomur ni mar drugih enakoveljavnih narodov brez njihove lastne krivde na smeh staviti. Božji blagoslov pa bode rosil na pridne delavce, kakor na veličastnega vstanovnika slovenskega vseučilišča, brez kterege še ne bodo kmalu zagledali belega dne bogati duševni zakladi slovenskega naroda.

Porotniki ljubljanski so dne 27. pr. m. izrekli z 9 glasovi zoper 3, da na poštenji ni razžaljivo, ako se kdo v časniku krivi, da je svinjo obril in pobarval ter za denar razkazoval, češ da je začaran človek.

Gg. naročnikom se spet pošljete obedve številki, t. j. 11. in 12., od dné 1. in 15. novembra ob enem, tako da pride 13. list redno dné 1. decembra na vrsto. — Reklamacije časnikov so poštnine proste in naj se navede vsakokrat tudi številka nadpisa.

Število naših naročnikov se vsaki dan množi, kar nam kaže potrebo praviškega lista v domačem jeziku ter nas spodbuja k daljšemu delovanju, tudi še nam je zmiraj mogoče novim naročnikom poslati vse letošnje liste; kdor je vendar 1. in 2. list v pregled prejel, naj to pri naročevanju blagovoli omeniti, ker nam vtegne teh naj pred zmanjkati.

Imenik gg. naročnikov pride prihodnji mesec v natis.

Obseg. O obrestih (v narodno-gospodarskem oziru). — Nekaj o motenji posesti (konec). — Razpis ministerstva za poljedelstvo od 18. avgusta 1870 št. 3989 zastran postavljanja cenilcev pri prestopkih poljskega poškodovanja. — Samolastno zvišanje stave v številni loteriji po poslanem stavci še ne vtemelji skupnosti lastnine dobička; stavec ima le pravico svoj iznesek nazaj terjati. — Izvršba na posestno pravico dolžnika, ki na zemljišče še ni vknjižen. — Lastnik zverjadi ni odgovoren za poškodovanje, ktero ta zunaj njegovega lovskega okroga stori. — Davščine od služeb. — Črtice.

Vredništvo „Pravnika slovenskega“ je na starem trgu hiš. štev. 168 (pod trančo) tik Hradeckitovega (šoštarskega) mosta, kjer je tudi vrednikova odvetniška pisarna v 1. nadstropji.

Natisnil J. Rud. v Ljubljani.

